३३

प्राजापत्यः संवरणः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

महिं महे तवसे दीध्ये नॄनिन्द्रायेत्था तवसे अतव्यान्।
यो अस्मै सुमतिं वाजसातौ स्तुतो जने समर्यश्चिकेत॥ ५.०३३.०१

यः। अस्मै- अस्मभ्यम्। वाजसातौ- सम्पल्लब्धये। स्तुतः- नुतः। जने। सुमतिम्। चिकेत- ज्ञातवान्। तस्मै। महे- महात्मने। तवसे- बलिने। इन्द्राय- परमेश्वराय। अतव्यान्- दुर्बलः सन्। महि- महद्भावनम्। दीध्ये- उद्दीपयामि। नॄन्- मनुष्यान् रक्षेति शेषः॥१॥

स त्वं न इन्द्र धियसानो अर्कैर्हरीणां वृषन्योक्त्रमश्रेः।
या इत्था मघवन्ननु जोषं वक्षो अभि प्रार्यः सक्षि जनान्॥ ५.०३३.०२

इन्द्र- परमेश्वर। सः- तादृशः। त्वम्। वृषन्- वृषभ। नः- अस्मदर्थम्। अर्कैः- मन्त्रैः। धियसानः- ध्यायन्। हरीणाम्- प्राणाश्वानाम्। योक्त्रम्- रथयोक्त्रम्। अश्रेः- आश्रयसि। याः। मघवन्- इन्द्र। जोषम्- प्रीतिम्। अनु वक्षः- अवहः। ताभिः। अर्यः- आर्यशीलः सन्। जनान्- प्रजाः। प्र- प्रकर्षेण। सक्षि- सहस्व॥२॥

न ते त इन्द्राभ्य१स्मदृष्वायुक्तासो अब्रह्मता यदसन्।
तिष्ठा रथमधि तं वज्रहस्ता रश्मिं देव यमसे स्वश्वः॥ ५.०३३.०३

ऋष्व- महात्मन्। इन्द्र। ये। अस्मत्- अस्मत्तः। असन्- अन्ये अभवन्। अब्रह्मता- ब्रह्मरहिताः। असंयुक्ताः- अयोगाः। ते। ते- त्वदीयाः। न- न भवन्ति। वज्रहस्त- वज्रिन्। तम्। रथम्। अधि तिष्ठ। स्वश्वः- शोभनप्राणतुरग। देव- द्योतनशील। रश्मिम्- प्रग्रहम्। यमसे- नियमयसि। लक्ष्यप्रापकरंहणाय प्राणान्नियमितान् करोषि॥३॥

पुरू यत्त इन्द्र सन्त्युक्था गवे चकर्थोर्वरासु युध्यन्।
ततक्षे सूर्याय चिदोकसि स्वे वृषा समत्सु दासस्य नाम चित्॥ ५.०३३.०४

Dr. Rangaji

इन्द्र- परमेश्वर। ते- तव। पुरू- प्रभूताः। उक्था- मन्त्राः। सन्ति- भवन्ति। उर्वरासु- भूमिकासु। युध्यन्- तदाक्रमणशीलवृत्रैर्युद्धं कुर्वन्। गवे- चिद्रश्मये। चकर्थः- स्थानमकरोः। सूर्याय- सवित्र आत्मसूर्याय। स्वे- स्वकीये। ओकसि- सदने स्थानम्। ततक्षे- निर्ममे। वृषा- वर्षकः। समत्सु- युद्धेषु। दासस्य- उपक्षपयितुः। नाम- कीर्तिं नाशितवान्॥४॥

वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः।
आस्माञ्जगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभृथेषु चारुः॥ ५.०३३.०५

ते- अमी। वयम्। इन्द्र- परमेश्वर। ते- त्वदीयाः। नरः- मनुष्याः। शर्धः- त्वदीयं बलम्। जज्ञानाः- जानन्तः। याताः- त्वयि प्रपन्नाः। रथाः- त्वदर्थं रंहणशीलाः। अहिशुष्म- वृत्रशोषक। सत्वा- त्वं सत्ववान्। भगः- सौभाग्यवान्। न- च। हव्यः- आहूतः। प्रभृथेषु- प्रकर्षभरणेषु। चारुः- कल्याणः सुन्दरो वा। अस्मान्- नः। जगम्यात्- आगच्छ॥५॥

पपृक्षेण्यमिन्द्र त्वे ह्योजो नृम्णानि च नृतमानो अमर्तः।
स न एनीं वसवानो रयिं दाः प्रार्यः स्तुषे तुविमघस्य दानम्॥ ५.०३३.०६

पपृक्षेण्यम्- सम्पर्कार्हं पूज्यं वेति सायणः। ओजः- बलम्। त्वे- त्वयि भवति। इन्द्र। नृतमानः- नृत्यन्। अमर्तः- अमृतस्वरूपस्त्वम्। नः- अस्मभ्यम्। नृम्णानि- वीर्याणि। वसवानः- आत्मनि कुर्वन्। एनीम्- शुभ्राम्। रयिम्- सम्पदम्। दाः- यच्छ। अर्यः- आर्यशीलस्येन्द्रस्य। तुविमघस्य- बहुसम्पद्वतः। दानम्। प्र- प्रकर्षेण। स्तुषे- स्तौमि॥६॥

एवा न इन्द्रोतिभिरव पाहि गृणतः शूर कारून्।
उत त्वचं ददतो वाजसातौ पिप्रीहि मध्वः सुषुतस्य चारोः॥ ५.०३३.०७

शूर- समर्थ। इन्द्र- परमेश्वर। गृणतः- स्तुवतः। कारून्- कर्मठान्। नः- अस्मान्। ऊतिभिः- त्वद्रक्षाशक्तिभिः। एव- इत्थम्। पाहि- रक्ष। उत- अपि च। वाजसातौ- सम्पल्लब्धौ। त्वचम्- रूपम्। ददतः- यच्छन्तम्। मध्वः- मधुरम्। सुषुतस्य- सुनिष्पन्नम्। चारोः- कल्याणं रसम्। पिप्रीहि- अनुभव॥७॥

Dr. Rangaji

उत त्ये मा पौरुकुत्स्यस्य सूरेस्त्रसदस्योर्हिरणिनो रराणाः।
वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य गैरिक्षितस्य क्रतुभिर्नु सश्चे॥ ५.०३३.०८

उत- अपि च। त्ये- ते। पौरुकुत्सस्य- कर्मशीलस्य। कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिति श्रुतावेवमेव दृश्यते । सूरेः- विदुषः। हिरणिनः- प्रकाशवतः। त्रसदस्योः- स्तेनभीषकस्य। गैरिक्षितस्य- गिरौ पर्वते क्षितं निवसनं यस्य तस्य। गिरिः स्थैर्यं श्रुतौ। आतिष्ठेममश्मानमश्मेव त्वं स्थिरा भवेति श्रुतिः। स्थिरस्येति भावः। अस्य- एतस्य। दश- प्रभूताः। श्येतासः- शुभ्राश्वाः प्राणाः। मा- माम्। वहन्तु। नु- शीघ्रम्। क्रतुभिः- प्रज्ञाभिः। सश्चे- सङ्गतो भवामि ॥८ ॥

उत त्ये मा मारुताश्वस्य शोणाः क्रत्वामघासो विदथस्य रातौ।
सहस्रा मे च्यवतानो ददान आनूकमर्यो वपुषे नार्चत्॥ ५.०३३.०९

उत- अपि च। त्ये- ते। मारुताश्वस्य- प्राणतुरगोपेतस्य। विदथस्य- यज्ञस्य। रातौ- दाने। शोणाः- रोचमानाः। क्रत्वामघासः- प्रज्ञासम्पद्वन्तः प्राणतुरगा मां वहन्ति। मे- मह्यम्। सहस्रा- प्रभूतान्। च्यतवानः- च्यावयन्। ददानः- यच्छन्। अर्यः- आर्यः। वपुषे- देहाय। आनूकम्- आभरणम्। न- इव। आर्चत्- मण्डयति ॥९ ॥

उत त्ये मा ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य सुरुचो यतानाः।
मह्ना रायः संवरणस्य ऋषेर्व्रजं न गावः प्रयता अपि ग्मन्॥ ५.०३३.१०

उत- अपि च। त्ये- ते। लक्ष्मण्यस्य- सुलक्ष्मवतः। ध्वन्यस्य- मन्त्रध्वनिदीपकस्य। सुरुचः- तेजस्विनः। यतानाः- उद्यताः। जुष्टाः- प्रीताः सद्भावनाः। मा- मां प्राप्नुवन्ति। मह्ना- महिम्ना। रायः- सम्पदः। संवरणस्य- वरेण्यस्य। ऋषेः- सूक्ष्मदर्शिनो हृदयम्। गावः- धेनवः। व्रजम्- गोष्ठम्। न- इव। प्रयताः- नियमिताः। अपि ग्मन्- अगच्छन् ॥१० ॥

Dr. Ranganji